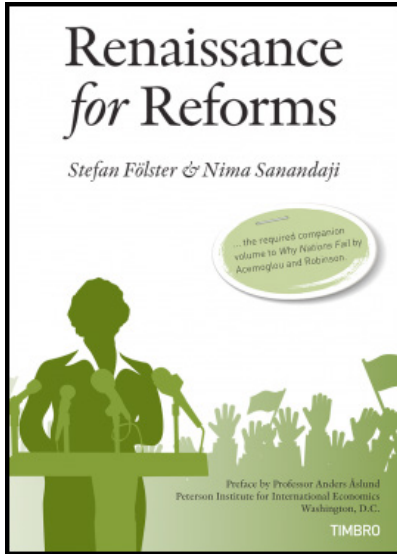

УДК 316.344+316.334.2(049.3)

Александар Новаковић*

ШТА ЈЕ КЉУЧ
УСПЕШНИХ РЕФОРМИ?
– осврт на књигу *Renaissance
for Reforms* Стефана
Фолстера и Ниме Санандаји
(Fölster, S., & Sanandaji,
N. (2014). *Renaissance
for Reforms*. London: IEA
& Timbro. pp.120)

У књизи *Renaissance for Reforms* шведски аутори Стефан Фолстер и Нима Санандаји заузимају оптимистички став поводом могућности друштва да спроводе успешне реформе. Они не само да упућују на важност одређених институција које воде друштве-

ном просперитету – учему не заостају за многим другим ауторима, већ износе смелу тезу да су реформе исплативе и за реформаторе а не само за друштво у целини. У извесном смислу, ова књига представља завршетак недовршеног рада професора Џона Мункамара као и разраду његове тезе да „реформаторе не покрећу само алтруистички мотиви, већ и лични интереси“ (13).

Једна од првих лекција која се научи из акумулираног искуства земаља у транзицији јесте да је политички живот актера дугорочни болних реформи неизвестан и лично непрофитабилан. Управо ова теза, или мит, како би аутори рекли, представља мету побијања. Доказивање се врши на основу компаративног истраживања 29 ОЕЦД земаља, заправо углавном на реформским искуствима развијених западних земаља (13). Међутим, анализа није ограничена само на ове земље већ се генералне опсервације и закључци тичу и држава попут Аргентине, Мексика, Венецуеле и Зимбабвеа, као и других земаља од интереса за анализу.

Прво питање које читалац, упознат са злослутном судбином реформатора, може поставити јесте зашто су аутори за основу анализе узели баш искуства развијених земаља? Ово питање је оправдано тим пре што је теза о худој судбини реформатора на-

* Институт за политичке студије, Београд.

стала у оквиру политиколошког дискурса постсоцијалистичке транзиције и није у непосредној вези са искуствима развијених западних земаља које никада нису искусиле централ-планску економију и социјалистички начин живота.

Али аутори не дају одговор на ово питање. Уместо тога они излажу још једну интересантну и провокативну тезу. Наиме, они кажу да свет пролази „драматичну трансформацију ка управљању оријентисаном на раст“ што, другим речима, значи да велики број земаља данас спроводи протржишне реформе фридмановског типа. Ову тезу поткрепљују *Ease of Doing Business* индексом Светске банке који показује да је побољшање пословног амбијента у временском периоду од 2006. до 2011. износило 6%. Највећи напредак у овом погледу начиниле су неке земље ван Европске уније као и земље јужноафричког региона. Изненађујуће је да овај тренд аутори не објашњавају изнуђеним мерама услед светске кризе, када су многе економије значајно стагнирале, већ ширењем позитивних искустава и „знати како“ успешних земаља помоћу комуникацијских средстава глобализованог света. Изгледа да су аутори чврсто убеђени у моћ трансфера знања и ширења информација као универзалних средстава друштвене промене.

Овакво оптимистичко ставновиште поткрепљују на више начина. Поред поменутог побољшања реформске климе у свету, круцијални аргумент којим подупиру свој оптимизам налазе у поступцима реформатора и улози идеологија у свету савремене политике. Главни увид до кога долазе јесте веома интересантна теза о међуповезаности тржишних реформи и реизбора влада левог центра.

Анализа укључује 93 периода влада из 29 развијених земаља ОЕЦД-а (без Чилеа, Мексика, и Турске услед неразвијености, а Швајцарске и Израела услед политичких специфичности) у периоду од 1995. до данас. Коришћени метод анализе је бинарни пробит модел (победа или пораз на изборима партија исте политичке оријентације) спроведен на налазима Херитиџ индекса економских слобода са специјалним фокусом на стопу незапослености у периодима доласка и одласка са власти.

Интересантно је да током прве фазе истраживања, када су уопштено поредили политичку оријентацију партија и изборних резултата, ништа није било чудно: „Након првог мандата лево оријентисане владе бивају мање пута реизабране од десно оријентисаних влада. Низак ниво незапослености у години реизбора повлачи високу вероватноћу реизбора“ (35). Али када се анализа

фокусира само на прореформске странке онда уочавамо две интересантне ствари. Прво, партије левог центра бивају по правилу поново биране. И, друго, на основу степена спроведених реформи (што је индуковано економским индексом) види се да партије левог центра спроводе више реформи од партија десног центра. Постоји јака корелација између нивоа економске слободе и реизбора влада левог центра: више реформи значи већу могућност за странке левог центра да буду поново изабране. Иста логика не важи у случају влада десног центра (35).

Ове изненађујуће налазе аутори објашњавају на следећи начин: „Владе левог центра које повећавају степен економских слобода могу да придобију подршку не само од гласача центра већ и гласача деснице. Већина гласача која подржава протржишне реформе углавном подржава владе десног центра. То значи да су могућности влада десног центра да прошире изборну подршку на платформи протржишних реформи ограничене, док партије које нагињу улево могу да привуку типичне гласаче десног центра уколико се одлуче за дерегулацију и смањење пореза (40). Аутори духовито закључују да „једино Никсон може отићи у Кину“.

Додатни чинилац који објашњава ово чудно политич-

ко понашање – чудно у смислу уобичајених представи о повезаности специфичних идеологија и политичких актера – јесте висок ниво политичке рационалности, подједнако међу партијама и гласачким телом, у погледу неминовности спровођења реформи. Упечатљив пример који потврђује ову констатацију јесте случај када су социјалдемократе у Данској одбациле високо запаљиву идеолошку реторику и прихватиле протржишно оријентисане реформе. Ту је такође и случај европске предводнице социјализма, Шведске, у којој се протржишне реформе спроводе уназад већ више од једну деценију. Још репрезентативнији случајеви смањења утицаја идеолошке оријентације у свету политике представљају добро познати примери тачеризма Тонија Блера и нових лабуриста током деведесетих, или „неолибералних“ реформи аустралијских социјалдемократа Боб Хоука и Пола Китинга које се одвијају већ деценијама, или пак канадских протржишних реформи Жана Кратиена и Пола Мартина.

Кључне експанаторне варијабле које Санандаји и Фолстер користе да би објаснили талас протржишних реформи у свету су редукована улога идеолошке оријентације и идеолошког дискурса међу политичким партијама у високо развијеним земљама и повећање тражње за квалитет-

ним и економски одговорним политикама у оквиру политички високог рационалног изборног тела.

Проучавањем онога што аутори зову „реформским прагом“ (то јест, степеном осетљивости и одзива бирачког тела на императиве реформи) они долазе до закључка да земље са нижим реформским прагом (то јест, земље са богаијим искуством успешних реформи) боље пролазе од оних земаља са вишим реформским прагом и без таквог искуства. Случај Ирске је посебно илустративан у овом погледу. Искуство прошлих реформи помогло је Ирској да се успешно адаптира на новонасталу ситуацију након кризе из 2008. када је доживела тешки економски суноврат. Такође, земље северне Европе које имају најнижи реформски праг представљају пример високог степена позитивне осетљивости на императиве реформи. Међутим, потпуно другачији случај је са проблематичним европским земљама попут Шпаније, Италије или Грчке. Ово последње нагони ауторе да устврде како – поред искуства прошлих реформи – постоје и неки други чиниоци, попут *духа солидарности*, који су такође неопходни да би се смањио реформски праг (69).

Ова анализа изгледа у приличној мери поједностављено. Каже се да су земље које су већ искусиле *успешне* реформе склоније при-

хватању новог сета реформи. Ако оставимо по страни очигледну тривијалност која провејава из ове тезе, тешко је увидети какве везе ова констатација има са земљама које нису имала таква искуства. Али аутори, оптимистично тврде баш то. Такво објашњење тешко да може задовољити све оне земље и реформаторе који никада нису имали искуство *успешних* реформи али које им и даље теже. Ова једноставна аргументациона слабост показује да парадигма успешних реформи у развијеним земљама, где постоји висок степен политичке рационалности политичких елита и бирачког тела, не може представљати адекватно полазиште за генерално објашњење зашто, да употребимо популарну синтагму Асемоглуа и Робинсона, народи пропадају или успевају. Још мање може успети да одбрани, што је основна интенција ове књиге, специфичан тип институционалних промена које аутори заговарају.

Најављена као „незаобилазни сапутник“ бестселера *Зашто народи пропадају* ова књига демонстрира много већу дозу амбициозности од свог познатијег претходника. Оно од чега су се аутори бестселера суздржавали, у то су аутори *Renaissance for Reforms* нестрпљиво срљали. Они су смело одбацили тезу о историјској контингентности на сметлиште анализе, упуштајући

се у конкретне предлоге за будуће прореформске владе. Овако амбициозно стремљење аутори темеље на убеђењу да су бенефити од тржишне либерализације (мера које се у свету примењује само у врло скромној мери – што аутори у овој књижи не помињу) толико очигледни и економски утемељени да је скоро немогуће да би било који рационални политички чинилац могао да пренебрегне ову чињеницу. Ово је парадигматичан пример врло поједностављеног неоинституционалистичког схватања које иако интелектуално поштено и отворено презентовано делује у доброј мери наивно. Последња квалификација је веома уочљива у симплификованом разумевању људског понашања и рационалности које аутори демонстрирају чуђењем како *ико* (имајући на уму „чињеницу“ да свет управо пролази кроз глобалну ренесансу реформи) може толерисати неодговорну власт: „...заиста би било изненађујуће када би људи наставили да и даље трпе вође и владаре чије политике одржавају статус кво сиромаштва“ (20). Али људи то управо раде, и то стално.

Књига нуди осам реформских препорука које треба да сажму све што је досад речено. То су: учење из искуства, постављање правих питања, увођење реформи које је могуће евалуирати, стварање тела за евалуацију, повези-

вање добрих реформи, покретање малих промена, партнерство са опозицијом и на крају, наставак рада у добром правцу (105). Ове препоруке сигурно представљају корисна упутства за сваку владу која жели истинске реформе. И свака влада би заиста требала и да их прихвати. Међутим, да ли ће их усвојити земље са акумулираним негативним искуством реформи попут Аргентине, Грчке или Србије? По начину како је писана ова књига подсећа на публикације из популарне психологије које нуде лаке одговоре на тешка питања; она претпоставља идеалну ситуацију у којој недостаје сложеност друштвеног живота у коме се бројни фактори – политички, културолошки, економски, итд. – прожимају и преплићу. Она претпоставља високо уређен политички живот и рационалане политичке актере управо тамо где ови елементи недостају а то су земље којима су реформе најпотребније.